

บทความวิจัย**การศึกษาวิเคราะห์หนังสือสะปุลมุฮฺตะดีน ลิตตะฟักุญ ฟิ อัมริดดิน ของ
ชัยคุมฮัมมัดอัรซัด เป็น อับดุลลอฮ์ อัลบันญะรีย**

อับดุลรอฮ์มาน จะปะกียา*

อับดุลเลาะ การ์รีนา**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์หนังสือสะปุลมุฮฺตะดีน ลิตตะฟักุญ ฟิ อัมริดดิน ของ ชัยคุมฮัมมัดอัรซัด เป็น อับดุลลอฮ์ อัลบันญะรีย เก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบบันทึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการทางประวัติศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุของการแต่งหนังสือเล่มนี้เพราะกษัตริย์ผู้ปกครองเมืองบันญาร์ ได้ขอให้ท่านเขียนหนังสือเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม เพื่อแก้ปัญหาสังคมที่ไม่เข้าใจศาสนา ท่านจึงแต่งหนังสือที่ได้ชื่อว่า สะปุลมุฮฺตะดีน ลิตตะฟักุญ ฟิ อัมริดดินซึ่งเป็นหนังสือฟิกฮ์ที่เริ่มจากบทว่าด้วย อัญวาระฮฺเราะฮฺ จนถึงบทที่ว่าด้วย อัล-อัญอิมะฮฺ ภายในเวลา 2 ปี ในการจัดพิมพ์จะรวมหนังสือทั้ง 2 เล่มเป็นเล่มเดียว เล่มที่ 1 มีจำนวนหน้า 250 หน้า ส่วนเล่มที่ 2 มี 269 หน้า จุดเด่นและความพิเศษของหนังสือคือเป็นหนังสือเกี่ยวกับบทบัญญัติด้านการรักดีและอิบาดะฮ์ที่เกือบสมบูรณ์ เป็นหนังสือฟิกฮ์ที่มีหลักฐานจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ เป็นหนังสือที่นักวิชาการศาสนาได้ยกย่องว่าเป็นหนังสือที่ยอดเยี่ยมมีค่ามากเป็นพิเศษ ส่วนจุดด้อยของหนังสือ คือบางคำมีการทับศัพท์เป็นภาษาอาหรับ ซึ่งผู้อ่านจะต้องมีความรู้ด้านภาษาอาหรับพอสมควร

คำสำคัญ: วิเคราะห์, ชัยคุ, อัลบันญะรีย

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (PSU) วิทยาเขตปัตตานี (E-mail : abd_chapakiya@yahoo.co.th)

** รองศาสตราจารย์ ดร.(อัลกุรอานและอัลหะดีษ) อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (PSU) วิทยาเขตปัตตานี (E-mail : kabdulla@bunga.pn.psu.ac.th)

RESEARCH

Analysis the Book Sabīl al-Muhtadīn by Shaykh Muhammad 'Arshad bin Abdullāh al-BanjārīAbdurrohman Chapakiya^{*}Abdullah Karina^{**}

ABSTRACT

This article aims to analysis the Book Sabīl al-Muhtadīn by Shaykh Muhammad 'Arshad bin Abdullāh al-Banjārī. The information was compiled by recording and the information was analyzed with historical principles, The research shows that Cause of the author of this book, because the king Banjar city. Has asked he to write a book about Islam. To solve social problems that do not understand religion. He author the book named Sabīl al-Muhtadīn li al-Tafaquh fi Amri al-Din The book fiqh from chapter al-Taharah to chapter al-At'imah within 2 years to publish to include the entire two volumes of one book. Volume 1 contains the number of pages is 250 pages and the volume 2 has 269 pages. Highlights of the book is a book about the covenant field the loyalty and 'ibadat almost completely, the book fiqh with evidence of al-Qur'an and al Hadith. A book Religious scholars is regarded as a wonderful book with very special. The weakness of the book is some words are transliterated into Arabic which the reader must have some knowledge of Arabic.

Keywords: Analysis, Shaykh, al-Banjārī

^{*} Ph.D. Candidate (al-Quran and al-Hadith), College of Islamic Studies, Prince of Songkla University (PSU), Pattani Campus. (E-mail : abd_chapakiya@yahoo.co.th).

^{**} Associate Professor Ph.D. (Islamic Studies) Advisor, College of Islamic Studies, Prince of Songkla University (PSU), Pattani Campus. (E-mail : kabdulla@bunga.pn.psu.ac.th).

บทนำ

หนึ่งในหนังสือที่สำคัญของโลกมุสลิมมลายูและสามจังหวัดชายแดนภาคใต้คือ หนังสือสะปิลมุฮฺตะดีน ซึ่งเป็นหนังสือทรงคุณค่าที่นักวิชาการและนักศึกษามุสลิมใช้ในการอ้างอิงและใช้ในการเรียนการสอนตามสถาบันปอเนาะ¹ หรือตามมัสยิดตั้งแต่อดีตจวบปัจจุบัน.

ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญแก่หนังสือเล่มนี้เพราะผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาค้นคว้าหะดีษที่มีอยู่ในหนังสือเล่มนี้ที่เขียนด้วยอักษรอาหรับซึ่งโดยทั่วไปแล้วตำราอิสลามที่แต่งในช่วงศตวรรษที่ 18–20 นั้นการนำหลักฐานจากหะดีษของเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ มาอ้างในตำราเหล่านั้นผู้แต่งมักไม่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับสายรายงานและสถานภาพของหะดีษที่นำมาอ้าง ดังนั้นจึงพบว่าในตำราเหล่านั้นมีหะดีษหลายระดับปะปนอยู่ ตั้งแต่หะดีษเศาะฮีฮ² จนถึงหะดีษที่ไม่ทราบแหล่งที่มา โดยเฉพาะหนังสือที่แต่งขึ้นมาเป็นภาษามลายูอักษรอาหรับโดยอุละมาอ์มลายู (Sakat and Abd Azīz, 2001 : 9) สิ่งเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อหลายด้านแก่ผู้อ่านที่ไม่มีความชำนาญในการพิสูจน์ความถูกต้องของ หะดีษ ซึ่งผู้อ่านอาจจะยึดติดและถือปฏิบัติตามหะดีษที่ได้พบ ถึงแม้ว่าหะดีษนั้นอยู่ในระดับที่อ่อนหรือเป็นหะดีษเมาฎูอ์ที่ถูกอุปโลกนขึ้นมาก็ตาม

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่แต่งโดยชัยคุมฮัมมัดอัรซัด เป็น อัब्ดุลลอฮ์ อัลบันญะรียฺ ท่านเกิดในวันพฤหัสบดี 15 เซาะฟาร์ ปีฮ.ศ 1122 ตรงกับวันที่ 19 เดือน มีนาคม ปีค.ศ 1710 ที่ตำบล ลูกฆอบัง บ้านญัร กาลิมาตัน อินโดนีเซีย ซึ่งท่านมีภรรยา 11 คน ท่านมีบุตรด้วยกันทั้งหมด 30 คน และมีทายาทที่เป็นอุละมาอ์ในสมัยต่อมามากมาย(Md. Hashim Yahaya, 2010 : 253) ท่านได้ใช้เวลาศึกษาอยู่ในนครมักกะห์กับอุละมาอ์ผู้รู้และนักวิชาการมุสลิมที่โด่งดังยาวนานถึง 30 ปี และได้ไปศึกษาหาความรู้ ณ นคร อัลมะดีนะฮ์ อัลมุนาวเราะฮ์ เป็นเวลาทั้งหมด 5 ปีท่านมีผลงานทางวิชาการที่โดดเด่นทั้งหมด 17 เล่มและมีอีกมากมายที่เป็นภาษามลายูและภาษาอาหรับเกือบครอบคลุมทุกสาขาวิชา เช่น วิชาฟิกฮฺ (ศาสนบัญญัติ) อะกิดะฮ์ (หลักการเชื่อมั่น) ตะเศาะวูฟ (จริยศาสตร์) ประวัติศาสตร์ และดาราศาสตร์ เป็นต้น ท่านได้เสียชีวิตที่เมือง บันญัรเมื่อวันที่ 6 เซาวาล ปี ฮ.ศ 1227 ตรงกับ 3 ตุลาคม ปี ค.ศ 1812 อายุของท่านคือ 105 ปี สุสานของท่านอยู่ที่เมืองบันญัร (Azyu Mardi Azra, 2010 : 214)

เมื่อผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาหะดีษในหนังสือเล่มนี้ จำเป็นจะต้องศึกษาหนังสือเล่มนี้โดยภาพรวมก่อนว่าเป็นหนังสือแนวไหน มีเนื้อหาอะไรบ้าง ใครเป็นผู้แต่ง แต่งขึ้นมาเมื่อไหร่ มีข้อดีข้อเสียอะไรบ้างและพิมพ์เมื่อไหร่ เป็นต้น

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรศึกษาหนังสือสะปิลมุฮฺตะดีนของท่านชัยคุ มุฮัมมัด อัรซัด อัลบันญะรียฺด้วย ผู้วิจัยหวังว่าการศึกษาในครั้งนี้จะอำนวยประโยชน์เป็นอย่างมากให้กับวิทยาการอิสลามโดยเฉพาะสังคมมุสลิมในประเทศไทย และประเทศที่อยู่ในอาเซียนเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพื่อเพิ่มคุณค่าแก่หนังสือเล่มนี้และยังเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่จะศึกษาหนังสือเล่มนี้และชีวประวัติของท่านต่อไป

¹ สถาบันปอเนาะคือ สถาบันสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้แบบดั้งเดิม โดยมีโต๊ะครูเป็นผู้ดำเนินการสอน

² คือหะดีษ ที่มีสายรายงานติดต่อกันต่อเนื่องโดยผู้รายงานในแต่ละช่วงนั้นเป็นผู้มีคุณธรรม มีความจำเป็นเลิศ ส่วนตัวบท หะดีษ นั้นต้องไม่แปลกแยกและไม่ขัดกับพร่องที่ซ่อนเร้น (al-Nawawī y, 1987 : 1/110)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์หนังสือสะปิลมุฮฺตะดีน ลิตตะฟักุช ฟิ อัมริดีน ของชัยคุ มุฮัมมัดอ์รชัด เป็น อับดุลลอฮ์ อัลบันญะรีย์

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือสะปิลมุฮฺตะดีน ของชัยคุมุฮัมมัดอ์รชัด อัลบันญะรีย์
2. นำข้อมูลไปใช้เพื่อประโยชน์ทางวิชาการ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตคือ ทำการศึกษาหนังสือสะปิลมุฮฺตะดีน ของชัยคุ มุฮัมมัด อ์รชัด อัลบันญะรีย์อันได้แก่ สาเหตุของการแต่งและชื่อหนังสือ เนื้อหาสาระ รูปแบบในการอ้างอิงตัวบท หะดีษ หนังสือหะดีษที่ท่านใช้ในการอ้างอิง การเรียบเรียง การพิมพ์เผยแพร่ของหนังสือ

วิธีการวิจัย

1.แหล่งที่มาของข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้

- 1.1 ข้อมูลในเว็บไซต์ต่างๆที่เกี่ยวกับหนังสือสะปิลมุฮฺตะดีน ของชัยคุมุฮัมมัดอ์รชัด
- 1.2 หนังสือตำราที่พูดถึงหนังสือสะปิลมุฮฺตะดีน ของชัยคุมุฮัมมัดอ์รชัด อัลบันญะรีย์
- 1.3 หนังสือสะปิลมุฮฺตะดีน ของชัยคุมุฮัมมัดอ์รชัด อัลบันญะรีย์

2.การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือในการศึกษาและการดำเนินเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

2.1เครื่องมือที่ใช้ในวิจัย

ก. แบบบันทึก ประกอบด้วย 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ใช้บันทึกชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง ครั้งที่พิมพ์ โรงพิมพ์ ปีพิมพ์ และเมืองที่พิมพ์

ส่วนที่ 2 ใช้บันทึกเนื้อหาที่เกี่ยวกับเนื้อเรื่อง เช่นเดียวกันกับบันทึกและเลขหน้าของหนังสือ

ส่วนที่ 3 ใช้บันทึกการเปลี่ยนแปลงข้อมูลและการแสดงความเห็นเพิ่มเติม

ข. คอมพิวเตอร์ ใช้สืบข้อมูลและรวบรวมข้อมูล

2.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้หลักเกณฑ์และแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการรวบรวมหนังสือ ตำรา และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับ หนังสือ สะปิลมุฮฺตะดีน ของ ชัยคุ มุฮัมมัดอ์รชัด เป็น อับดุลลอฮ์ อัลบันญะรีย์

3.การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับหนังสือ ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ภายในและภายนอกโดยใช้หลักเกณฑ์ดังนี้

3.1หลักการทางประวัติศาสตร์

ผู้วิจัยจะใช้หลักการทางประวัติศาสตร์ หมายถึง การอธิบายประวัติโดยการยึดเอาหลักฐานที่ชัดเจนที่สุดและการวิพากวิจารณ์ข้อมูล

3.2 หลักการตรึง

ทัศนะของนักประวัติศาสตร์ที่มีความเห็นตรงกัน หรือมีเพียงทัศนะเดียวผู้วิจัยจะถือว่าเป็นทัศนะที่ถูกต้อง ส่วนทัศนะนักประวัติศาสตร์ที่มีความเห็นขัดแย้ง ผู้วิจัยจะยึดทัศนะที่มีหลักฐานชัดเจนที่สุดมายืนยัน ในกรณีที่ทัศนะต่างก็มีหลักฐานมายืนยัน ผู้วิจัยจะเลือกทัศนะที่เห็นว่ามีเหมาะสมหรือสอดคล้องมากที่สุด

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิเคราะห์หนังสือเล่มนี้ได้รับผลดังนี้

1. สาเหตุของการแต่งและชื่อหนังสือ

ในบทนำของหนังสือเล่มนี้ผู้พิมพ์ได้กล่าวถึงแรงจูงใจในการเขียนหนังสือเล่มนี้ว่าในปี ฮ.ศ 1193 สุลต่าน ตะฮ์มิดุลลอฮ์ เป็น สุลต่าน ตัมยิดุลลอฮ์ (กษัตริย์ผู้ปกครองเมืองบันนัฏร์) ได้ขอให้ท่านเขียนหนังสือเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม เพื่อแก้ปัญหาสังคม เพราะเหตุนี้จึงทำให้ท่านเกิดจุดประกายในความคิดของท่านที่จะเขียนหนังสือเกี่ยวกับศาสนา แล้วท่านก็ได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งอ้างอิงที่หลากหลายที่เป็นผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์ในมัซฮับ อัชชะฟีอี แล้วท่านก็เริ่มนิพนธ์ในปี ฮ.ศ 1193 และเสร็จสมบูรณ์เมื่อวันที่ 27 เดือนเราะบีอุลอะเศร ปีฮ.ศ 1195 หลังจากนั้นท่านได้ตั้งชื่อหนังสือเล่มนี้ว่า *سبل المهتدين للتفقه في أمر الدين* แปลว่า “เส้นทางสำหรับผู้ที่ได้รับทางนำเพื่อทำความเข้าใจสิ่งที่เกี่ยวข้องกับศาสนา” (Muhammad 'Arsyad al-Banjariy, n.d.:1/2-4, 2/267)

2. เนื้อหาสาระของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้ผู้แต่งได้แบ่งออกเป็น 2 เล่มด้วยกัน ส่วนในบทนำนั้นผู้แต่งได้กล่าวถึง 3 ประเด็นด้วยกัน คือ

- 1) ความประเสริฐของการศึกษาและเผยแผ่ความรู้ในอิสลาม
 - 2) สาเหตุของการแต่งหนังสือเล่มนี้และชื่อของหนังสือพร้อมด้วยปีที่เริ่มเขียน
 - 3) กล่าวถึงหนังสือฟิคุฮที่ท่านได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อเป็นการอ้างอิงของหนังสือเล่มนี้
- หลังจากนั้นผู้แต่งได้เริ่มเขียนหนังสือตามบทต่างๆดังนี้

ท่านอรรถาธิบายหัวข้อต่างๆ ของแต่ละหัวข้อ โดยยกโองการอัลกุรอานเป็นตัวอย่างเช่นปรากฏในหนังสือเล่มที่ 1 หน้าที่ 205

فرمان الله تعالى ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ (النحل، آية ٩٨)

ความว่า“ดังนั้นเมื่อเจ้า (ต้องการจะ) อ่านอัลกุรอาน ก็จงขอความคุ้มครองต่ออัลลอฮ์ ให้พ้นจากชัยฏอนที่ถูกสาปแช่ง” (อันนะฮุล อายะฮ์ที่ 98) และด้วยบทหะดีษมาประกอบการอธิบายตัวอย่างเช่นปรากฏในหนังสือเล่มที่ 1 หน้าที่ 200

سيدا نبي ﷺ ((مَنْ صَلَّى قَائِمًا فَهُوَ أَفْضَلُ ، وَمَنْ صَلَّى قَاعِدًا فَلَهُ نَصْفُ أَجْرِ الْقَائِمِ ، وَمَنْ صَلَّى نَائِمًا فَلَهُ نَصْفُ أَجْرِ الْقَاعِدِ)).

ความว่า“ท่านนบีได้กล่าวว่าใครที่ละหมาดทำนัญจะได้อานิสงค์มากที่สุดและใครละหมาดทำนัญก็จะได้อานิสงค์ของการละหมาดทำนัญและใครละหมาดทำนัญเขาจะได้อานิสงค์ครึ่งหนึ่งของ การละหมาดทำนัญ”

(al-Buhkārīy, 1997 : 1116) และที่สำคัญก็คือท่านสามารถแยกหัวข้อย่อยต่างๆ ของเรื่องได้อย่างครอบคลุม ตัวอย่างเช่นท่านได้แยกหัวข้อย่อยต่างๆ ดังนี้ :

เล่มที่1 มีทั้งหมด 250 หน้ากระดาษ A4 ผู้แต่งได้เขียนบทนำและตามด้วย 2 บทดังต่อไปนี้คือ

กิตาบบัญญาเราะฮ์ (บทที่ว่าด้วยความสะอาด) และกิตาบบัคศอลาห์ (บทที่ว่าด้วยการละหมาด) และบทลงท้ายของเล่ม 1 (Muhammad 'Arsyad al Banjariy, n.d.:1)

เล่มที่ 2 มีทั้งหมด 269 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์ได้เขียนบทนำและตามด้วย 7 บทดังต่อไปนี้คือ

กิตาบบัศเราะลาฮ์ (บทที่ว่าด้วยการละหมาด) ต่อจากเล่ม 1 กิตาบบัซซุซซะกาต (บทที่ว่าด้วยการจ่ายซะกาต) กิตาบบัศศิยาม (บทที่ว่าด้วยการถือศีลอด) กิตาบบัลฮิฎติกาฟ (บทที่ว่าด้วยฮิฎติกาฟ) กิตาบบััจญ์และอุมเราะฮ์ (บทที่ว่าด้วยการประกอบพิธีฮัจญ์และอุมเราะฮ์) กิตาบบัศศอยดและอัชชะบาฮิฮ์ (บทที่ว่าด้วยการล่าสัตว์และการเชือดสัตว์) กิตาบบัลอฎฏอิมะฮ์ (บทที่ว่าด้วยอาหารการกิน) ที่ชะลาล (เป็นที่อนุญาตให้รับประทาน) และ ฮะรอม (เป็นที่ไม่อนุญาตให้รับประทาน) และบทส่งท้ายของเล่ม 2 (Muhammad 'Arsyad al Banjariy, n.d.:2)

3. รูปแบบในการอ้างอิง

3.1 การอ้างอิงอัลกุรอาน

ก. ระบุดำตรัสของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และยกส่วนหนึ่งจากอาณัติอัลกุรอานโดยไม่ได้ระบุสาระ
และหมายเลขอาณัติดังตัวอย่างที่ได้ปรากฏในหนังสือเล่มที่ 1 หน้าที 34

فرمانش ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ﴾

ความว่า “พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่าและโดยแน่นอน เราได้ให้เกียรติแก่ลูกหลานของอาดัม”

فرمانش ﴿إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ﴾²⁸

ความว่า “พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่าแท้จริงบรรดาซิกนัสนั้นโสมม”

ข. ระบุคำตรัสของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และยกอาณัติอัลกุรอานเต็มอาณัติโดยไม่ได้ระบุสาระชี้และ
หมายเลขอาณัติดังตัวอย่างที่ได้ปรากฏในหนังสือเล่มที่ 1 หน้าที่ 148

فرمانش ﴿يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا نَّصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا أَوْ زِدْ عَلَيْهِ﴾

ความว่า “พระองค์อัลลอฮ์ ตรัสว่าไอ้ผู้คลุมการอยู่เอ๋ย จงยืนขึ้น (ละหมาด) เวลากลางวัน เว้นแต่เพียงเล็กน้อย (ไม่ใช่ตลอดคืน) ครึ่งหนึ่งของเวลากลางคืน หรือน้อยกว่านั้นเพียงเล็กน้อยหรือมากกว่านั้น”

3.2 การอ้างอิงหะดีษ ในหนังสือเล่มนี้พบว่าการอ้างอิงหลักฐานจากหะดีษดังนี้

ก. ระบุผู้บันทึกระบุท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า...และยกตัวบทหะดีษอย่างสมบูรณ์ดังตัวอย่างที่ปรากฏในหนังสือเล่มที่ 1 หน้าที่ 15

حدیث مسلم سبدا نبی ﷺ ((إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ ؛ فَلَا يَغْمِسْ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ حَتَّى يَغْسِلَهَا ثَلَاثًا ؛ فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ))

ความว่า หะดีษมุสลิมท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า: “เมื่อคนหนึ่งคนใดในหมู่พวกท่านตื่นจากนอน ก็จงอย่าได้จุ่มมือลงในภาชนะ (ที่มีน้ำ) จนกว่าเขาจะได้ล้างมือสามครั้งเสียก่อน เพราะเขาไม่สามารถรู้ว่าเมื่อตื่นมือของเขาไปวาง ณ ที่ใด”

ข. ระบุท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า...ระบุผู้บันทึก ยกตัวบทหะดีษอย่างสมบูรณ์และระบุผู้บันทึกหะดีษดังตัวอย่างที่ปรากฏในหนังสือเล่มที่ 1 หน้า 20

سيدا نبي ﷺ ((إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي شَرَابٍ أَحَدِكُمْ، فَلْيَغْمِسْهُ كُلَّهُ، ثُمَّ لِيَنْزِعْهُ فَإِنَّ فِي إِحْدَى جَنَاحَيْهِ دَاءً وَالْآخَرَى شِفَاءً وَإِنَّهُ يَتَّقِي بِجَنَاحِهِ الَّذِي فِيهِ الدَّاءُ)) رواه البخاري وأبو داود

ความว่า “เมื่อแมลงวันตกลงไปในเครื่องดื่มของพวกท่านจงกดมันให้จมทั้งตัวแล้วยกมันออกไป เพราะว่าแท้จริงในปีกข้างหนึ่งของมันนั้นมีโรคและอีกข้างหนึ่งมียารักษาซึ่งกล่าวว่าปีกของมันที่ตกลงไปในเครื่องดื่มนั้นมีโรค” บันทึกโดยอัลบุคอรีย์และอะบูดาอูด

ค. ระบุผู้รายงานระบุท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า...ยกตัวบทหะดีษบางส่วนและระบุผู้บันทึกหะดีษดังตัวอย่างที่ปรากฏในหนังสือเล่มที่ 1 หน้า 130

حديث أبي ذر سبدا نبي ﷺ ((التُّرَابُ كَافِيكَ وَلَوْ لَمْ تَجِدِ الْمَاءَ عَشْرَ حَجَجٍ فَإِذَا وَجَدْتَ الْمَاءَ فَاِمْسَهُ جَلْدُكَ)) رواية حاكم دان ترمذي

ความว่า “ฝุ่นดินเพียงพอแล้วสำหรับท่านและถึงแม้ว่าท่านไม่เจอน้ำในระยะเวลาสิบปีก็ตาม เมื่อเจ้าเจอน้ำก็จงใช้น้ำในการชำระล้างร่างกายของท่าน”

ง. ระบุท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า...ยกตัวบทหะดีษบางส่วนดังตัวอย่างที่ปรากฏในหนังสือเล่มที่ 1 หน้า 69

سبدا نبي ﷺ ((إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ))

ความว่า “เมื่อฉันได้สั่งพวกท่านให้กระทำการหนึ่งสิ่งใด พวกท่านก็จงปฏิบัติเท่าที่พวกท่านสามารถที่จะปฏิบัติได้”

4. หนังสือหะดีษที่ชัยคุมฮัมมัดอัลซัดอัลบันญะรีย์ใช้ในการอ้างอิง

ชัยคุมฮัมมัดอัลซัด อัลบันญะรีย์ได้ใช้หนังสืออ้างอิงที่หลากหลายมีทั้งหนังสือที่เป็นแหล่งปฐมภูมิ ที่มีทั้งมาตรฐานสูง มาตรฐานปานกลาง มาตรฐานต่ำ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างโดยสรุปดังนี้

มาตรฐานสูง ได้แก่หนังสือ อัลญะวามิอุประกอบด้วยเศาะฮิฮอัลบุคอรีย์เศาะฮิฮมุสลิม

มาตรฐานปานกลาง ได้แก่หนังสือสุนันต่างๆ เช่น สุนันของอบูดาอูด สุนันอัตติรมิซีย์ สุนันอันนะสาอีฮ์ สุนันอิบนุมาญะฮ์ หนังสือมุสนัดของอิมามอะฮ์มัด หนังสือมุวัฏฏะฮ์ของอิมาม มาลิก หนังสือมุสนัดของอิมามอัชชาฟีอีย์ หนังสือสุนันอัลกูบรอของอัลบัยฮะกีฮ์ หนังสือสุนันของอิฏฏะฮะบะรอนีย์ หนังสือมุสตัดรอกของอัลฮากิม หนังสืออัลมะसानีดและหนังสืออัลมุศอนนะฟาตเป็นต้น

มาตรฐานต่ำ เช่น หนังสืออะมัล อัลเยาม์ วะ อัลลัยละฮ์ของอิบนุ อัลสุนนีฮ์ เป็นต้น

5. การเรียบเรียงหนังสืออะปุลมุฮะดะดิน

5.1 การเรียบเรียงและลำดับเนื้อหา

การเรียบเรียงหนังสือของท่านจะเริ่มด้วยบัสมะละฮ์ คือกล่าว ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾

บิสมิลลาฮิรรอฮ์มานิรเราะฮีมความว่า “ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ผู้ทรงกรุณาปรานี ผู้ทรงเมตตาเสมอ” ฮัมดะละฮ์ คือกล่าว ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾ อัลฮัมดุลิลลาฮ์ ความว่า “มวลการสรรเสริญเป็นสิทธิ์ของอัลลอฮ์” เศาะละวาตและ สะลามคือกล่าวคำว่า

“الصلاة والسلام على رسول الله وعلى آله وصحبه وتابعيه أجمعين”

อัลเศาะลาตุ วัสสะละมา อะลา เราะสูลิลลาฮฺ วะอะลา อาลิสึ วะเศาะบิฮึ วะตาบิฮิฮิม อัญญะมะอิน ความว่า “การประสพพรและศานติแก่ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ะเศาะบะฮึของท่าน และผู้ที่ตามแนวทางของท่านทั้งหลายหลังจากนั้น” ท่านก็ได้กล่าวคำที่ถ่อมตนยอมรับว่าท่านตามแนวทางของมัซฮับอัซซัฮาฟีฮียฺ แล้วก็ดุอาให้แก่ อุละมาฮฺที่ท่านได้เรียนรู้มาและ อุละมาฮฺที่ท่านได้อ่านหนังสือของพวกเขาเหล่านั้น หลังจากนั้นท่านได้บอกถึงสาเหตุการนิพนธ์หนังสือเล่มนี้พร้อมด้วยกล่าวหนังสืออ้างอิงที่ท่านใช้ในการนิพนธ์ในครั้งนี้ เช่นหนังสือ มินฮัจญ์ อัจญ์อิลีน ของอิมามนะวะวีฮฺ หนังสืออัลมุขนีฮฺ ของซัยคุเคาะฎิบ ชัรบีญี ทั้งที่เป็นบท (มะตัน) อรรถาธิบาย (ชัรฮ) (ฮาซียะฮฺ) เป็นต้น (Muhammad 'Arsyad al-Banjariy, n.d.:1–4)

การจัดบทตอนในเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ผู้แต่งได้จัดตามหลักวิชาฟิกฮฺทั่วไปดังนี้

บทใช้คำว่ากิตาบ (كِتَاب) หมวดใช้คำว่าบาบ (بَاب) ตอนใช้คำว่าฟัศล (فَصْل) ประเด็นปัญหาใช้คำว่ามัสอะละฮฺ (مَسْأَلَة) คำถามใช้คำว่าสؤال (سؤال) คำตอบใช้คำว่าญะวาบ (جواب) เกร็ดความรู้ใช้คำว่าฟาฮิละฮฺ (فَاهِلَة) ฟาฮิละตาน (فَاهِلَاتَانِ) กฎใช้คำว่ากุกุฮิละฮฺ (قَاعَة)) สิ่งที่ควรระวังใช้คำว่าชะฮะดาน (شَهَادَاتَانِ)

5.2. จำนวนที่ใช้ในหนังสือ

จากการศึกษาวิเคราะห์สำนวนของผู้แต่งในหนังสือเล่มนี้พบว่า บางตอนผู้แต่งใช้สำนวนแปลศัพท์ตัวต่อตัวจากหนังสือฟิกฮฺที่เป็นภาษาอาหรับและพยายามยึดหลักตามไวยากรณ์ภาษาอาหรับ ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจยาก ในบางครั้งผู้แต่งก็ทับศัพท์ภาษาอาหรับโดยตรง หากผู้อ่านขาดความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับภาษาอาหรับ ก็จะเป็นอุปสรรคในการเข้าใจเนื้อหาของหนังสือ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่ศึกษาหนังสือเล่มนี้มักจะอาศัยการเรียนรู้กับโต๊ะครู ผู้มีความรู้ตามสถาบันปอเนาะต่างๆ เพื่อไม่ให้เข้าใจเนื้อหาคลาดเคลื่อนจากความจริง

ผู้แต่งพยายามอ้างอิงหลักฐานจากอัลกุรอานและอัลหะดีษในทุกประเด็นปัญหาในเล่มที่ 1 ที่ผู้วิจัยศึกษาพบว่ามีหะดีษที่เป็นสำนวนภาษาอาหรับจำนวน 120 บท และที่เป็นตัวบทดุอาซึ่งไม่ได้บอกว่าเป็นหะดีษหรือไม่จำนวน 34 บท และในเล่มที่ 2 ที่ผู้วิจัยศึกษาพบว่ามีหะดีษที่เป็นสำนวนภาษาอาหรับมีจำนวน 131บท และที่เป็นตัวบทดุอาซึ่งไม่ได้บอกว่าเป็นหะดีษหรือไม่จำนวน 74 บท รวมทั้งหมด 358 บท

6. หนังสือหะดีษที่ได้อ้างอิงในหนังสือสะปุลมุฮัซตะดิน

ตารางแสดงถึง หนังสือหะดีษที่ท่านซัยคุได้อ้างไว้ในหนังสือเล่มนี้ดังในตารางต่อไปนี้

ลำดับ	ชื่อของอุลาม่าหะดีษ	ชื่อหนังสือ
1	al-Bukhārīy, Muḥammad Ibn Ismā'il	Ṣaḥīḥ al-Bukhārīy
2	Muslim bin al-Ḥajjāj	al-Jāmi' al-Musnad al-Ṣaḥīḥ
3	Mālik bin Anas	al-Muwatta' al-Imām Mālik bin Anas
4	Abu Dawūd, Sulaiman Ibn al-'Ash'ath	Sunan Abī Dawūd
5	al-Tirmidhīy, Muḥammad Ibn 'Isā Ibn Surah	Sunan al-Tirmidhīy
6	al-Nasā'īy, Abd al-rahmān Ibn Shu'ayb	Sunan al-Nasā'iy
7	Ibn Mājah, Muḥammad Ibn Yazīd	Sunan Ibn Mājah
8	Aḥmad, Ibn Ḥanbal	Musnad. al-Imām Aḥmad Ibn Ḥanbal
9	al-Shāfi'īy, Muḥammad Ibn Idrīs	al-Musnad
10	al-Bayhaqiy, Aḥmad bin al-Ḥusayn	al-Sunan al-Kubrā
11	al-Ṭabarāniy, Sulaiman bin Aḥmad	al-Mu'jam al-Kabīr, al-Mu'jam al-'Awsaṭ, al-Mu'jam al-Saghīr
12	al-Ḥākim, Abū Abdillāh Muḥammad Ibn Abdillāh al-Naysābūrīy	Mustadrak 'Ala al-Ṣaḥīḥayn

7. การพิมพ์เผยแพร่ของหนังสืออะบิลมุฮัมมัดฮะดีน

หนังสืออะบิลมุฮัมมัดฮะดีนตีพิมพ์พร้อมกับหนังสือ ศิรอฎาะ อัลมุสตะกิม (صراط المستقيم) โดยเนื้อหา
ของหนังสือเล่มนี้จะอยู่ข้างๆเนื้อหาของหนังสืออะบิลมุฮัมมัดฮะดีน

หนังสืออะบิลมุฮัมมัดฮะดีนตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์ "مطبعة دار إحياء الكتب العربية" มัฏบะอะฮ์ ดาร์ อียาฮ์ อัลกุ
ตุบ อัลอะเราะเบียยะฮ์ โดย อีซา อัลบาปี อัล-ฮะละบี ที่โคโร ประเทศอียิปต์ และพิมพ์ที่ : مطبعة بن هلاي :
"مطبعة بن هلاي" มัฏบะอะฮ์ เบ็น ฮะลาบี ฟะฏอนี ประเทศไทยได้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้และเข้าเล่มปกแข็งอย่างดี

ในการจัดพิมพ์จะรวมหนังสือทั้ง 2 เล่มเป็นเล่มเดียว เล่มที่ 1 มีจำนวนหน้า 250 หน้า ส่วนเล่มที่ 2 มี 269 หน้า

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลดังนี้

สาเหตุของการแต่งหนังสือเล่มนี้เพื่อแก้ปัญหาสังคมที่ซับซ้อน มุฮัมมัดฮะดีน อัลบันญะรียะฮ์อยู่ด้วยในสมัย
นั้น จะเห็นได้ว่า สังคมในสมัยนั้นต้องการความรู้ในด้านศาสนา เพื่อแก้ปัญหาประชาชาติที่ไม่รู้วิถีชีวิตแบบ
อิสลาม ซึ่งเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับบทบัญญัติของอิสลาม ที่ท่านนบี ﷺ และบรรดาอุละมาฮ์ที่รับมรดกสืบทอด
จากท่านนบี ﷺ ปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นการเหมาะสมแล้วที่ท่านได้ตั้งชื่อหนังสือเล่มนี้ว่า “อะบิล
มุฮัมมัดฮะดีน อัลอะบิลมุฮัมมัดฮะดีน” แปลเป็นภาษาไทยว่า “เส้นทางสำหรับผู้ที่ได้รับทางนำเพื่อทำความเข้าใจ
สิ่งที่เกี่ยวข้องกับศาสนา” และตามที่ท่านได้กล่าวถึงปีที่ท่านเริ่มกับปีที่เสร็จสมบูรณ์นั้นแสดงให้เห็นว่า
ท่านได้ใช้ความพยายามในการนิพนธ์หนังสือเล่มนี้รวมระยะเวลาทั้งหมด 2 ปี นับว่าใช้เวลาในการนิพนธ์หนังสือ
เล่มนี้นานพอสมควร โดยรวมแล้วหนังสือเล่มนี้ถูกนิพนธ์ปีละหนึ่งเล่มรวมเป็นสองปีสองเล่ม

เนื้อหาสาระของหนังสือเล่มนี้เกี่ยวกับฟิกฮ์อัลอิมามาตัต ตามแนวทางมัซฮับอิมามอัชชาฟีอีฮ์ สำหรับ
รูปแบบในการอ้างอิงหรือวิธีการนำเสนอเห็นได้ชัดว่าท่านมีความพยายามอย่างมากในการอธิบาย
หัวข้อต่างๆ ของแต่ละหัวข้อ โดยท่านสามารถหยิบยกหลักฐานจากอัลกุรอาน ตวับทะดีษ และทัศนะของอุ
ละมาฮ์ มาประกอบการอธิบายได้อย่างเหมาะสมเพื่อเพิ่มคุณค่าและน้ำหนักของหนังสือให้มีความน่าเชื่อถือ
มากขึ้น และที่สำคัญคือท่านสามารถแยกหัวข้อย่อยต่างๆ ของเรื่องได้อย่างครอบคลุม นับว่าเป็นเนื้อหาที่
สอดคล้องกับอุละมาฮ์ในมัซฮับ อิมาม อัชชาฟีอีฮ์ เช่น อิมามนะวะวีฮ์ และ ชัยคุเคาะฎิบ ชัรบีเนียเป็นต้น พร้อม
ด้วยตรงกับความต้องการของสังคมอาเซียนในยุคนี้จนถึงปัจจุบันซึ่งอุละมาฮ์ในยุคนี้ล้วนแต่เขียนนิพนธ์ที่
เกี่ยวกับ ฟิกฮ์อัลอิมามาตัตเป็นส่วนใหญ่ เพื่อเป็นคู่มือสำหรับชาวมุสลิมที่อยู่ในแถบโลกมลายู ที่ศึกษาตาม
ปอเนาะและมัสยิดต่างๆ

รูปแบบในการอ้างอิงอัลกุรอานท่านไม่ได้ระบุอาอฺฎและสุเราะฮ์ ส่วนการอ้างหะดีษนั้นแบบไม่เสถียร
เช่นบางครั้งการอ้างอิงตวับทะดีษอย่างสมบูรณ์และบางครั้งการอ้างอิงส่วนหนึ่งของตวับทะดีษ บางครั้ง
ขึ้นต้นการอ้างอิงด้วยการระบุผู้บันทึกหะดีษและท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าว บางครั้งขึ้นต้นการอ้างอิงด้วย
การระบุผู้รายงานหะดีษ ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าว และลงท้ายด้วยระบุผู้บันทึกหะดีษ บางครั้งขึ้นต้นการ
อ้างอิงด้วยท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าว ลงท้ายการอ้างอิงด้วยระบุผู้บันทึกหะดีษ และบางครั้งขึ้นต้นการ
อ้างอิงด้วยท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่าเป็นต้น ส่วนการอ้างชื่อของอุละมาฮ์ส่วนใหญ่แล้วท่านจะเอาออก
อะลีฟ ลาม มะริฟะฮ์ เช่น คำว่า อัชชาฟีอีฮ์ ท่านจะเขียนว่า ชาฟีอีฮ์ เป็นต้น

หนังสือหะดีษที่ท่านใช้ในการอ้างอิงนั้นแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการตัดทอนเพราะ
หนังสือที่ท่านใช้ในการอ้างอิงนั้นมีทั้งหนังสือที่เป็นแหล่งปฐมภูมิ ที่มีทั้งมาตรฐานสูง เช่นหนังสือ อัลญะวามิอิ

ประกอบด้วยเคาะที่หัลลัคอริยเคาะที่หุสลิมา มาตรฐานปานกลาง เช่น หนังสือสุนันต่างๆ มาตรฐานต่ำ เช่น หนังสืออะมัล อัลยาหมั วะ อัลลิลละฮ์ของอิบนุ อัลสุนนีเย่ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าหะดีษที่ท่านใช้ในการอ้างอิงนั้นบ่งบอกถึงมีทั้งหะดีษ เคาะที่หุ หะลัน ฎะอ์อิฟ และ เมฆฏอด้วย

การเรียบเรียงและลำดับเนื้อหาท่านจะเริ่มด้วยบัสมะละฮ์ ฮัมดะละฮ์ เคาะละวาตและสะลามแก่ท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ครอบครัวของท่าน เคาะซะบะฮ์ของท่าน และผู้ที่ตามแนวทางของท่านทั้งหลายที่มาหลังจากนั้น จะชี้ให้เห็นว่าการเริ่มด้วยสำนวนดังกล่าวเป็นวัฒนธรรมของการนิพนธ์หนังสือของบรรดาอุละมาอ์ในโลกมลายู เช่น ชัยคุดาวูด อัลฟาฏอนียะ เป็นต้น และด้วยเนื้อหาที่มาจากหนังสือฟิกฮ์ของมัฆฮับ อัชชะซาฟิอียะ ที่ผู้แต่งได้รวบรวมนั้น จึงกลายเป็นวิชาฟิกฮ์ที่อุละมาอ์และนักวิชาการในโลกมลายูยอมรับว่าเป็นหนังสือที่อยู่ในมัฆฮับ อัชชะซาฟิอียะ

สำนวนที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นว่าเป็นอุปสรรคในการเข้าใจเนื้อหาของหนังสือสำหรับผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับภาษาอาหรับเพราะการแปลของท่านบางตอนท่านใช้สำนวนแปลศัพท์ตัวต่อตัวจากหนังสือฟิกฮ์ที่เป็นภาษาอาหรับและพยายามยึดหลักตามไวยากรณ์ภาษาอาหรับ ในบางครั้งผู้แต่งก็ทับศัพท์ภาษาอาหรับโดยตรง และถ้ามองอีกมุมหนึ่งจะเห็นได้ว่าการที่จะอ่านหนังสือเล่มนี้จะต้องอาศัยการเรียนรู้กับโต๊ะครู ผู้มีความรู้ตามสถาบันปอเนาะต่างๆ เป็นหลัก เพื่อไม่ให้เข้าใจเนื้อหาคลาดเคลื่อนจากความจริงตรงนี้เป็นผลดีอีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้แบบตะลักกี (เรียนกับผู้รู้) เหมือนกับสมัยท่านนบี ﷺ เคาะหะบะฮ์ และอุละมาอ์ที่ผ่านมา ส่วนหนังสือหะดีษที่ท่านใช้ในการอ้างอิงในหนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นถึงหนังสือหะดีษที่ใช้โดยอุละมาอ์ฟิกฮ์โดยทั่วไปซึ่งสอดคล้องกับ อุละมาอ์ฟิกฮ์ในทุกยุคทุกสมัยโดยเฉพาะยุคของอุละมาอ์ในมัฆฮับ อัชชะซาฟิอียะ เช่น อิมาม อันนะวะวีเย่ เป็นต้น

การพิมพ์เผยแพร่ของหนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นถึงความต้องการของสังคมมุสลิมที่สามารถอ่านภาษามลายูญาวีต่อหนังสือเล่มนี้ดังนั้นการตีพิมพ์ไม่ได้พิมพ์เฉพาะในประเทศอินโดนีเซียเพียงอย่างเดียว แต่ถูกตีพิมพ์ในหลายเมืองหลายประเทศด้วยกันเช่น อียิปต์ และปัตตานี เป็นต้น

เมื่อศึกษาหนังสือเล่มนี้โดยรวมแล้วจะเห็นได้ถึงจุดเด่นและความพิเศษของหนังสือเล่มนี้คือเป็นหนังสือเกี่ยวกับบทบัญญัติด้านการรักดีและอิบาดะฮ์ที่เกือบสมบูรณ์ เป็นหนังสือฟิกฮ์ที่มีหลักฐานจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ ผู้แต่งมีความพิถีพิถันละเอียดอ่อนในการแปลเอกสารจากหนังสือฟิกฮ์ที่เป็นภาษาอาหรับโดยยึดหลักไวยากรณ์ภาษาอาหรับเป็นหลัก เป็นหนังสือที่ใช้ทำการเรียนการสอนในสถาบันปอเนาะอย่างแพร่หลายนับตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ผู้แต่งหนังสือเล่มนี้ได้วินิจฉัยปัญหาต่างๆโดยยึดหลักของมัฆฮับอัชชะซาฟิอียะ เป็นหนังสือที่ผู้แต่งได้ระบุนับแต่วันเดือนปีที่เริ่มแต่งและปีที่แต่งเสร็จ และเป็นหนังสือที่นักวิชาการศาสนา ได้ยกย่องว่าเป็นหนังสือที่ยอดเยี่ยมมีค่ามากเป็นพิเศษ ส่วนจุดด้อยของหนังสือเล่มนี้คือ การอ้างอิงตัวบทหะดีษหรืออะฮ์รในหนังสือเล่มนี้ส่วนใหญ่จะไม่ระบุแหล่งที่มาอย่างชัดเจน และหนังสือเล่มนี้ บางคำมีการทับศัพท์เป็นภาษาอาหรับ ซึ่งผู้อ่านจะต้องมีความรู้ด้านภาษาอาหรับพอสมควร

สรุปและข้อเสนอแนะ

1.สรุปผลการวิจัย

สาเหตุของการแต่งหนังสือเล่มนี้เพราะกะษัตริย์ผู้ปกครองเมืองบันนัร ได้ขอให้ท่านเขียนหนังสือเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม เพื่อแก้ปัญหาสังคม ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดจุดประกายในความคิดของท่านจึงทำให้ท่านได้ค้นหารวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับฟิกฮ์อิบาดะฮ์จากหนังสือฟิกฮ์ที่แต่งโดยนักวิชาการรุ่นหลังๆ

ในมัซฮับอัชชาฟีอีหรือที่เรียกกันว่าชาฟีอียะห์เช่นซัรฮ์ มัซฮัซของชัยคุซกาการียา อัล-อันซอรี และ มุขนีย ของชัยคุเคาะฎิ ซัรบีญี เป็นต้นสุดท้ายกลายเป็นหนังสือที่ได้ชื่อว่าสะปิลุลมุฮตะดีน ลิตตะฟักุซ ฟิ อัมริดดีน ซึ่งเป็นหนังสือฟิกฮ์ที่เริ่มจากบทว่าด้วย อัญญาฮฺฮาระฮฺ) ความสะอาด (จนถึงบทสุดท้ายจากหนังสือ คือบทที่ว่าด้วย อัล-อัญอิมะฮฺ (อาหาร)

รูปแบบในการอ้างอิงตัวบทหะดีษท่านจะระบุผู้รายงานหะดีษไว้ในตอนท้ายหรือข้างหน้าของตัวบทหะดีษที่ท่านยกมาเป็นภาษาอาหรับและภาษามาลายูโดยท่านจะระบุสั้นๆ ในกรณีที่หะดีษมีรายงานในเศาะเหียะห์ บุคอรี และเศาะเหียะห์มุสลิม หรือหนังสือเล่มหนึ่งเล่มใดในหกเล่ม นอกจากนี้มีหะดีษที่มีจำนวนมากที่ท่านไม่ได้อ้างอิงกล่าวคือท่านจะรายงานตัวบทหะดีษอย่างเดียวโดยไม่ได้กล่าวว่าใครเป็นผู้รายงานหะดีษ และบางหะดีษท่านจะนำแค่พจน์หนึ่งของหะดีษเท่านั้น และมีหะดีษมากมายที่ท่านรายงานเป็นภาษามาลายูอย่างเดียวโดยไม่ได้อ้างตัวบทหะดีษที่เป็นภาษาอาหรับในหนังสือของท่าน

การเรียบเรียงและลำดับเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ผู้แต่งได้รวบรวมเนื้อหาจากหนังสือฟิกฮ์ต่างๆที่ยอมรับในมัซฮับอัชชาฟีอี เช่น หนังสือ มินหาจญ์ อัญญอลีบีน ของอิมามนะวะวีย์เป็นต้น ส่วนสำนวนที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้ บางตอนผู้แต่งใช้สำนวนแปลศัพท์ตัวต่อตัวจากหนังสือฟิกฮ์ที่เป็นภาษาอาหรับและพยายามยึดหลักตามไวยากรณ์ภาษาอาหรับ ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจยาก ในบางครั้งผู้แต่งก็ทับศัพท์ภาษาอาหรับโดยตรง หากผู้อ่านขาดความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับภาษาอาหรับก็จะเป็นอุปสรรคในการเข้าใจเนื้อหาของหนังสือ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่ศึกษาหนังสือเล่มนี้มักจะอาศัยการเรียนรู้กับโต๊ะครู ผู้มีความรู้ตามสถาบันปอเนาะต่างๆ เพื่อไม่ให้เข้าใจเนื้อหาคลาดเคลื่อนจากความจริง

หนังสือสะปิลุลมุฮตะดีนตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์ "مطبعة دار احياء الكتب العربية" มัฏบอะฮ์ ดารุอัล-อิชยาอ อัล-กูตูป อัล-อารอเบียฮ์ โดย อีซา อัล-บาบี อัล-ฮาลาบี ที่โคโร ประเทศอียิปต์ และพิมพ์ที่ "مطبعة بن طيلند" มัดบอะฮ์ เบ็น ฮาลาบี ฟาฏอนีย ประเทศไทย ได้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้และเข้าเล่มปกแข็งอย่างดี ในการจัดพิมพ์จะรวมหนังสือทั้ง 2 เล่มเป็นเล่มเดียว เล่มที่ 1 มีจำนวนหน้า 250 หน้า ส่วนเล่มที่ 2 มี 269 หน้า

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง วิเคราะห์สะปิลุลมุฮตะดีน ลิตตะฟักุซ ฟิ อัมริดดีน ของชัยคุมุฮัมมัดอัรซัด เป็นอับดุลลอฮ์ อัลบันญะรีย์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 ควรศึกษาเรื่อง บทบาทของชัยคุมุฮัมมัดอัรซัด เป็น อับดุลลอฮ์อัลบันญะรีย์ในการแต่งหนังสือภาษามาลายูอักษรญาวีและวิธีการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในโลกมลายู

2.2 สถาบันการศึกษาควรรวบรวมผลงานด้านวิชาการ ทั้งที่ถูกตีพิมพ์และยังไม่ได้ตีพิมพ์ของชัยคุ มุฮัมมัดอัรซัด เป็น อับดุลลอฮ์อัลบันญะรีย์ ตลอดจนอุละมาอ์ท่านอื่นๆเก็บไว้ในห้องสมุดหรือพิพิธภัณฑ์

 บรรณานุกรม

หนังสือและวารสาร

- Azyu Mardi Azra, 2010. **Ensiklopedi Ulama Nusantara Riwayat Hidup, Karya dan Sejarah Perjuangan 157 Ulama Nusantara**. Jakarta : Gelebar Media Indonesia Kompleks Perumahan Unilever No 1001 Blok B.1.
- al-Banjārīy, Muhammad ‘Arsyad bin ‘Abdullāh. n.d. **Sabīl al-Muhtadīn lī al-Tafakuh fī al-Dīn**. Patāni: Matba’ah bin Halabīy.
- al-Bukhārīy, Muhammad Ibn Ismā’il. 1997. **Sahih al-Bukhārīy**. al-Riyād: Dār al-Salām.
- Md. Hashim Yahaya, 2010. **Sungtingan : Sabīl al-Muhtadīn lī al-Tafakuh fī al-Dīn**. Kuala Lumpur : Telaga Biru Sdn Bhd.
- al-Nawawiy, Zakariyā Ibn Sharf, 1987. **Kitab Irsyad Tullab al-Haqa ‘iq ‘Ila Ma’rifati al Sunan Khairul al-Khala ‘iq**. Beirūt : Dar al-Basya ‘ir al-Islamiyah.
- Sakat and Abd Azīz, 2001. **Tinjaun Perlaksanaan Hadīth dalam beberapa karya terjemahan Sheikh Daud al-Fatani**. In seminer Nadwah Ulama’ Nusatara1. Pattani : Prince of Songkla University.

เว็บไซต์

- (http://ms.wikipedia.org/wiki/Sabran_Asmawi สืบค้นเมื่อ 5/2/2557)
- (<http://images.mitrastites.com> สืบค้นเมื่อ 5/2/2557)